

EDUSKUNNAN
LAKIVALIOKUNTA

Helsingissä

13 päivänä lokakuuta 1994

Lausunto n:o 7

Valtiovarainvaliokunnalle

Eduskunnan työjärjestyksen 18 a §:n 3 momentin nojalla valiokunta on päättänyt antaa lausunnon valtion talousarvioesityksestä 1995 (HE 152), joka on lähetetty valtiovarainvaliokuntaan 14 päivänä syyskuuta 1994.

Valiokunnassa ovat asian johdosta olleet kuultavina finanssineuvos Simo Ojanen, vanhempi hallitussihteeri Christer Lundström, ylitarkastaja Kari Vanhala ja suunnittelupäällikkö Jouko Laitinen oikeusministeriöstä, yli-insinööri Pekka Holopainen sisäasiainministeriöstä, puheenjohtaja Mikko Metsänen ja toiminnanjohtaja Marjatta Prosi-Berggren Velkaneuvonta ry:stä sekä toimitusjohtaja Leena Veikkola Takuu-Säätiöstä.

Lakivaliokunta on käsitellyt asiaa toimialansa osalta keskittyen pääluokkaan 25 Oikeusministeriön hallinnonala, jonka lisäksi valiokunta on sisäasiainministeriöltä pyytänyt selvitystä tarkkuusalkometrien käyttöön ottamiseen liittyvistä taloudellisista seikoista. Tämän perusteella valiokunta esittää lausuntonaan kunnioittaen seuraavaa.

Valiokunta huomauttaa ensinnäkin siitä, että talousarvioesityksen arvioimista vaikeuttaa se, ettei selvitysosia ole laadittu yhdenmukaisesti tai riittävän yksityiskohtaisesti ja tulostavoitteet on useissa kohdin jätetty ilmoittamatta.

Oikeusministeriö huolehtii hallinnonalaansa oikeusviranomaisten toimintaedellytyksistä ja toiminnan kehittamisestä, valtiollisen järjestelmän perusteita koskevasta lainsäädännöstä ja yleisten vaalien toimeenpanosta, valmistelee toimialaansa kuuluvan lainsäädännön ja kehittää valtioneuvoston lainvalmistelua sekä huolehtii rangaistusten täytäntöönpanojärjestelmästä.

Pääsääntöisesti hallinnonalan tehtävien hoitoa ei voida siirtää tulevaisuuteen tai viranomaisilta muille tahoille, eikä niiden hoidon tasosta voida säästösyistä tinkiä kansalaisten oikeusturvaa vaarantamatta. Valiokunta pitää ehdottoman tärkeänä, että nämä tehtävät hoidetaan

kansantalouden vaikeinakin aikoina oikeusvaltiolle ominaisella tavalla.

Oikeusministeriön hallinnonalan keskeisiä lainvalmisteluhankkeita ovat valtiosäännön uudistaminen, hallintolainkäytön kehittäminen, oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen jatkaminen ali- ja hovioikeuksissa, rikoslain kokonaisuudistuksen jatkaminen sekä konkurssi- ja ulosottolainsäädännön kokonaisuudistuksen toteuttaminen. Valiokunta pitää näiden hankkeiden toteuttamista kaikilta osiltaan perusteltuna.

Näiden lainvalmistelun painopistealueiden toteuttaminen edellyttää, että lakia soveltavien viranomaisten ja tuomioistuinten taloudelliset toimintaedellytykset ovat riittävät. Kansantalouden poikkeuksellisen syvä ja pitkäaikainen kriisi on vaikuttanut varsin voimakkaasti myös oikeusministeriön hallinnonalaan. Toimintaedellytyksiä mitoitettaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, että tuomioistuimissa käsiteltävien asioiden lukumäärä on lisääntynyt, eräissä tuomioistuimissa on pahoja jutturuuhkia ja asioiden käsittelyajat ovat entisestään pidentyneet.

Valiokunta kiinnittää vakavaa huomioita siihen, että talousarvioesityksessä todetaan useiden tuomioistuinten osalta niiden suuret vaikeudet tehtävien hoidossa ilman, että se heijastuisi esitettyihin määrärahoihin tai toiminnan rationalisointiin. Eräiden tuomioistuinten osalta oikeusministeriö on asettanut tulostavoitteeksi talousarvioesitystä laatiessaan nykyistä pidemmän asioiden käsittelyajan. Esimerkiksi asioiden keskimääräisen käsittelyajan arvioidaan pidentyvän vakuutus oikeudessa nykyisestä 8 kuukaudesta 10 kuukauteen.

Samoin korkeimpaan oikeuteen saapuvien asioiden määrän todetaan edelleen kasvavan, mutta määrärahaa esitetään alennettavaksi kuluvan vuoden tasosta. Esitys on ristiriitainen, kun samalla todetaan korkeimman oikeuden

päättehtävänä olevan antaa oikeusturvaa ja kehittää oikeusjärjestystä tuottamalla mahdollisimman vakuuttavasti ja täydellisesti perusteltuja, oikeudenmukaiseen lopputulokseen päätyviä ennakkoratkaisuja. Tavoitteeksi asetetaan julkaistujen ratkaisujen määrän säilyttäminen nykyisellä tasolla sekä valituskien laadukas käsitteleminen ja ratkaiseminen.

Hovi- ja kärjäoikeuksien tulostavoitteiksi on asetettu erityisesti jutturuuhkien purkaminen. Hovioikeuksien määrärahaa ehdotetaan talousarvioesityksessä lisättäväksi. Lisäys on erittäin tarpeellinen, sillä hovioikeudet ovat pahoin ruuhkautuneet ja ratkaisemattomia asioita siirtyy vuodelta toiselle. Esityksessä arvioidaan, että hovioikeuksiin saapuvien asioiden määrä ei enää kasvaisi ja jutturuuhka pyritään purkamaan vuosina 1994—1996. Hovi- ja kärjäoikeuksien työtilannetta on seurattava tarkoin ja ryhdyttävä riittävän ajoissa toimenpiteisiin, ellei tilanne lähitulevaisuudessa parane.

Lääninoikeuksien määrärahaa esitetään lisättäväksi nykyisestä. Lisäyksestä huolimatta asioiden keskimääräisen käsittelyajan ennakoidaan edelleen pitenevän. Vuonna 1993 keskimääräinen käsittelyaika oli 9 kuukautta ja ensi vuonna sen ennustetaan olevan 12 kuukautta. Asioiden käsittelyajalla on kansalaisten oikeusturvan kannalta olennainen merkitys. Eduskunta on kiinnittänyt lääninoikeuksien tilanteeseen huomiota vastauksessaan verotuksen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi. Se edellytti, että päätökset on saatava joutuisasti ja tarvittaessa lääninoikeuksien resursseja on vahvistettava.

Lääninoikeuksien pitkiin käsittelyaikoihin ovat kiinnittäneet huomiota useaan otteeseen myös ylimmät laillisuusvalvontaviranomaiset; valtioneuvoston oikeuskansleri, eduskunnan oikeusasiamies ja apulaisoikeusasiamies. Valtioneuvostolle 3.10.1994 lähettämässään kirjeessä eduskunnan oikeusasiamies piti lääninoikeuksien tämänhetkistä tilannetta kestävämmän kansalaisten oikeusturvan kannalta.

Hallituksen talousarvioesitykseen liittyy esitys mielenterveyslain muuttamisesta siten, että rikoksesta syytetyn henkilön määrääminen hoitoon hänen tahdostaan riippumatta alistettaisiin lääninoikeuden vahvistettavaksi. Tämä merkitsee noin 700:n nykyisin terveydenhuollon oikeusturvakeskuksessa käsitellyn asian siirtymistä lääninoikeuksiin. Kaiken kaikkiaan lääninoikeuksiin saapuvien asioiden määrän arvioidaan edelleen kasvavan mm. verotuksen oikeussuojajärjestelmän uudistamisen johdosta.

Valiokunnan mielestä esitetty määrärahan korotus ei ole riittävä, jotta sillä parannettaisiin olennaisesti nykyistä tilannetta ja lääninoikeudet kykenisivät hoitamaan niille mahdollisesti annettavia uusia tehtäviä. Valiokunta kannattaa talousarvioesityksessä mainitun selvityksen laatimista lääninoikeuksien asemasta muutoksenhakuelimenä ja lääninoikeuksien lukumäärän uudelleenarviointia. Selvitys voi osaltaan myötävaikuttaa nykyisen tilanteen kohentamiseen.

Talousarvion yleisperusteluiden mukaan vankeinhoitolaitoksen laitoksien alueellista kattavuutta parannetaan, peruskorjataan ja niiden toiminnan sisältöä ja laitosturvallisuutta kehitetään. Valiokunta toteaa, että vankeinhoiton määrärahoja ei voida enää supistaa, mikäli vankimäärä pysyy nykyisellään, ilman että vaarannetaan laitokselle asetettujen tehtävien hoitoa ja kehittämistä.

Talousarvioesitykseen on sisällytetty määräraha, jolla oikeusministeriö tukee kuntia, jotka järjestävät yksityishenkilöiden velkajärjestelyyn liittyvää neuvontaa. Neuvonta on järjestetty vapaaehtoisuuden pohjalta. Toiminnan tukemiseksi lääninhallitukset voivat aloitteilla ja muilla toimenpiteillä huolehtia velkaneuvonnan saatavuudesta läänin alueella. Käytännössä keinot eivät ole kuitenkaan osoittautuneet erityisen tehokkaiksi. Lisäksi kunnalliset oikeusaputoimistot osallistuvat merkittävällä tavalla velkaantuneiden henkilöiden oikeudelliseen avustamiseen. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan velkaneuvonnan osalta kansalaiset ovat varsin eriarvoisessa asemassa asuinpaikastaan riippuen. Odotusajat velkaneuvojille vaihtelevat muutamista viikoista useihin kuukausiin. Valiokunnan käsityksen mukaan velkaneuvonnan saatavuutta tulisi parantaa eri tahojen läheisellä yhteistyöllä ja aikaisempaa suuremmalla valtion taloudellisella tuella. Velkaneuvojina toimivien henkilöiden koulutus, palkkaus ja toimintaedellytykset olisi saatettava tehtävien vaativuuden edellyttämälle tasolle.

Oikeusministeriön pääluokassa ei ole Euroopan unionin mahdollisen jäsenyyden aiheuttamia määrärahalisäyksiä. Mikäli jäsenyys toteutuu, on oikeusministeriön hallinnonalalla työskentelevien henkilöiden koulutuksesta huolehdittava ja kiirehdyttävä EY:n tuomioistuimen merkityksellisten oikeustapausten kääntämistä kotimaisille kielille.

Eduskunta edellytti hyväksyessään puhallusanalyysilaitteiden käyttöönoton liikennejuopumuksen toteamisessa, että uuden järjestelmän

käyttöön ottamisessa toimitaan huolellisesti ja hallitusti siten, että

— hankittavat laitteet täyttävät mm. toimintavarmuudeltaan korkeat laatuvaatimukset ja niiden toiminnan seuranta on järjestetty,

— poliisille annetaan riittävät ohjeet puhalluttamisesta sekä niistä tilanteista, joissa veren alkoholipitoisuus on todettava verikokein,

— syyttäjät ja oikeuslaitos saavat riittävän informaation uusista säännöksistä ja

— uusien laitteiden käyttöönotosta ja uudesta mittaustavasta järjestetään yleisölle suunnattu

riittävä tiedotuskampanja yleisissä tiedotusvälineissä.

Valiokunta on pyytänyt asiasta selvitystä sisäasiainministeriöltä, eikä valiokunnalla ole sen perusteella huomauttamista uuden järjestelmän käyttöönottoon liittyvistä seikoista.

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunnioittavasti esittää,

että valtiovarainvaliokunta laatiessaan mietintöään ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Lax, varapuheenjohtaja Halonen, jäsenet Aittoniemi, Häkä-

mies, Komi, Korteniemi, Luhtanen, Polvi, Rossi, Savela, Seivästö (osittain) ja Tykkyläinen sekä varajäsen Koskinen.
